

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. / *Arde og plag*Fylke: *Sogn & Fjordane*

Tilleggsspørsmål nr.

Herad: *Fjälster*

Emne:

Bygdelag: *Kardalen*Oppskr. av: *Kure Myklebust*Gard: *Veiteberg*

(adresse):

Veiteberg

G.nr.

Befring og

Br.nr.

Hegghelm

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

1. No brukar ein berre plag her

2. For 30 år sidan bruka grammen heime på Myklebust i fjälster treplag som han kalla aren, berre til plögging. Til nedmolding av kornet brukta ein horv som var laga heime, gjerne med tre-tindar seinare jarntindar.

D. J. Befring 70 år, seier at far hans som kjøpte garden på Befring laut greide seg med berre milderrive nokre år til han fekk kjøpe seg ei valsehorv. Men eg har inntrykk av at slike rive med jarntindar hadde dei på fleste gardane til for 20-30 år sidan, gjerne til å purre og jamne åkeren etter korvinga. Under kornodyrkinga 1918 kom det gjerne ei jarnstain til kvar greud (t. d. for Befring, Veiteberg og Flatjord her). Men i går rakta eg grammen som radsådde for første gang

2
4. Bren er ikkje brukta som luppsepl.
Men ein pløgger gjerne potetene
ned einno, gjerne på den
måten at ^{ein} set poteter i auman
kvar för, og utan å pløggje opp
åkeren förcåt. Bren er her
tenkt som plag, berre.

4. Type 1-3 er ikkje kjende her no.

5. Nei

6. Skanklene for plog og horse
kallast drette (sjå teikning)

7. Nokre plogar eg såg hadde svært like skjere

8. Gam. K. Hegghheim har ståande to
arar, den eine med grind og velte-
fjäl av tre litt forma som vanleg
veltefjäl. Den andre har veltefjäl
av jarn, men veltefjäl utskärva
midt etter, styrestang som nr. 7.

9. Nei

10. Nei. Djupta regulerte dei med
handa på fremste grinda, eller
framme i beleset (hespa, som
ofte kunne vere berre ei vidje.
Eller med kilar mellom grind-
milene og aråsen (sjå teikning)

11. Nei, ikkje nett det.

Kring 1885 tok smiden her J. G.
Veiteberg til å laga vendingplogar
av jarn. Med ein hjelpesmann
tok arbeidet 2 dagar og han fekk
30 kr for arbeidet. Kristen Flatjord,
80 år, kjøpte nokre år etter ein trøye-
vandsplog med tre-ås og 1 handtak

(Nr. 1. Ard 3 ploz)

Prisen var 15 kr. - litt brukt

12. Elles kjøpte Jakob Flejord og Arne Grepstad ein ploz i saman utanfrå

Han dögde iltje. K eller iltje ein grøn svensk var gavn i Men so kom dei amerikanske Oliver, Sout Beet, ^{1900ca.} Elling Vilen (seinare Byraberger Skind døydde Hötteroy) kom til Befring med ein Oliver 12" som kosta 98 kr og vart lenge brukt av 5 mann. No av Peder Z. Befring. Dei beste plozane får ein no frå Jæren.

13. Gamlesmeden Samuel Samuelsen

Viteberg døydde 16 okt 1947: 93 år brukt vendingsploz i 1930-åra Frå 1910 har fabrikkplozane vorte meir og meir vanlege. Og sidan 1946, med all frostskaden, traktor drivne plozor og horver.

14. Fig. 8 passar til våre grindplozar men utan kniv. Vêlbejjåla litt vridd og heilt av tre ell. jarn Foten, landet, var av jarn

15. Ein reinsk plozen med grevet.

16. Ein velte plozen til veltebjåla som sleit litt bak saman med bespa framme.

17. Nei. No finst det folk som lagar ein No dei kôyrer plozspissen inni

so plozen utje skal slite so
på attendekjøringa.

18. Det vanlege var ^{hög}rehaus-
plozar. Men dersom ein ikkje
hadde god arråte (plass til
å snu for slike plozar) kunne
ein bruke vinstre. Eiviss
Idlatess hadde 2 lastar i plozen
og kjørdde kvar sin veg i
sanne forå. Ved utskifting
tok ein omsyn til at det vart
arråte kring åkeren når gjerde
stulle setjast opp.

19. Ein plözde 5-6 tomnar djupt
Nei, ikkje særskilt stille. Styrde med
handa, som nemnt för.

20. Nei. 21. Nei 22. Nei 23. Nei

Det er fortalt at smeden kjøpte
vangsne og so sleggja det ut når
han laga reudingsplozane

Ein are - are: "Kan sette seg
på aråsen og røykte."

"Vi må ha arråte" (til å snu hest og ploz
ved sida av åkeren). "Der var ei
umåteleg ufjely arråte!"

Treplozane hadde gjerne jarnvangsne,
stundom berre jarnbeslege vangsne
Közre - are og vinstre - are!

Elles: skjere, velte (fjöla) skoer =
foten (landet), ploz brytet (= fjöla)²

ploz - åsen (aråsen), ploz brytet er

früleg jarninga framme på veltefjöla
Johs. J. Hezghem (50 år) kallar arråte for
avråte.

Ymse om plog og pløgging:

Erst ser ut til at dei fleste gardar hadde to plogar, ein høgre - og ein vinstrehand, Soleis på Fuvre Heggheim, midtre - Heggheim og ytre - Heggheim. Dei forklararar det slike at alle stader var det tje avrok på bae sider av åkeren. Mitre - Heggheim hadde høgrehand og vinstre også av fabrikkplogar og bytte rett som det var.

Jakob Flatjord meiner at dei skifte plog år om anna for å få molda attende til rette landet. Her - reinene (nestt ned) køper ein opp til øvre landet (kanten) kvart år emu. - Men for meg står det slike at vinstrehandplogane er eldst, for dei har emu veltefjøl av tre, høgrehandsplogane - av jern, og er påverka av fabrikkplogar utanfrå? Sjå teikningane.

På Ytre - Heggheim ritte eg på ein riktig are. Kroken (åsen) knapt 1m. lang, såg svært gammal ut, laga av eit krotkut, klevta tre

soleis. Men brukarar på Ytre - Heggheim seier at han er heller ny, sjølv tote han vekte styrettinga og sette eit dobbelt plogtype av ein kjøpt plog på. Han har elles to tre - veltefjoler, stutte, som på bestehalke. Men modellen har sjølvsagt vore ar - typen: 1-10. *Kan au tydest at vinstrehandpl. var mindre nytta -

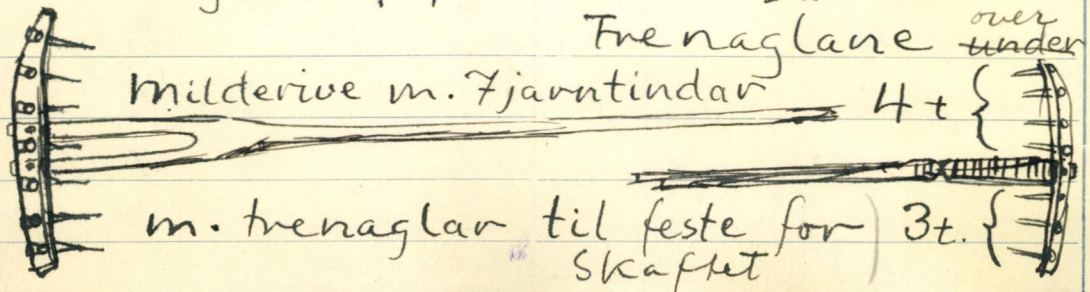
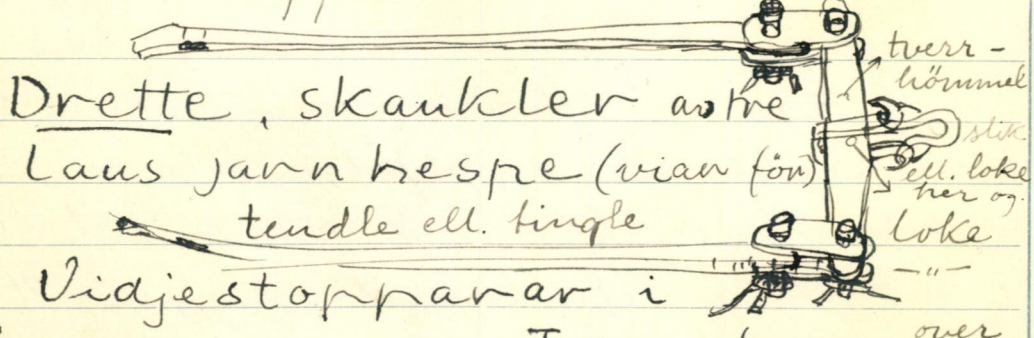
Om høyre og vinstrehandplojer:
Ofte var åkrane delte mellom
grannane midt etter ovanfå og
nedetter, berre med ei stikke.

Hadde no den eine pløgt og sådd,
kunne ikkje hin driva hesten
sin uti åkren til honom som var
ferdig, men måtte ha arråk ved
sitt eige land.

So var det og slik seier Rasmus i
Bakken (70 år) at om åkren var kupert
so pløgte ein helst mot stultane
so gjorda frå holene stulle leggje
sig der - Det fylgde stött mykje
jord, ikkje berre med veltefjola, men
oppunder arråsen låg mykje
med.

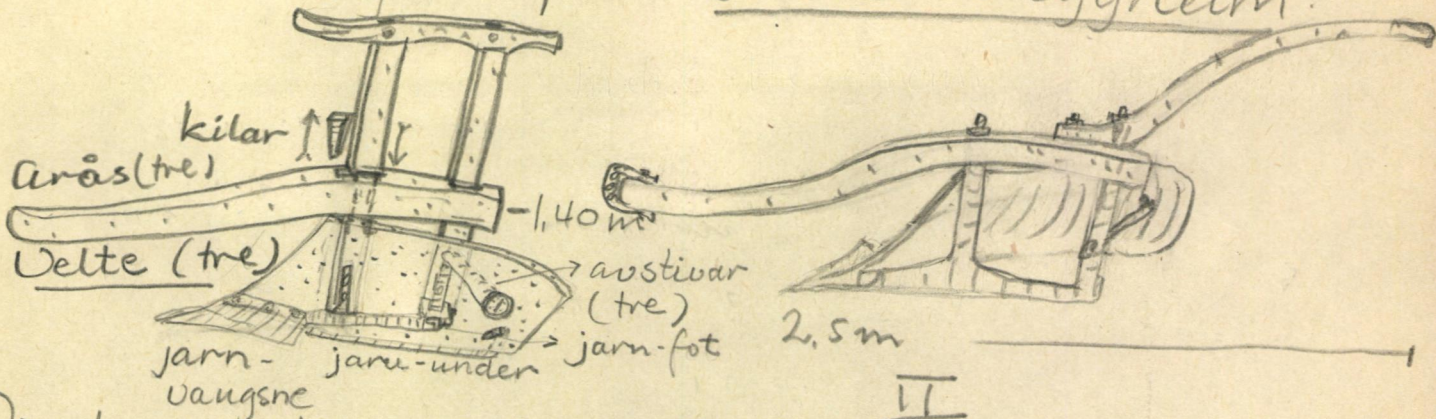

Ytre-Heggheim: kyppe plog (are?)
Eitt styre, seinare plog styre
To veltefjoler av tre

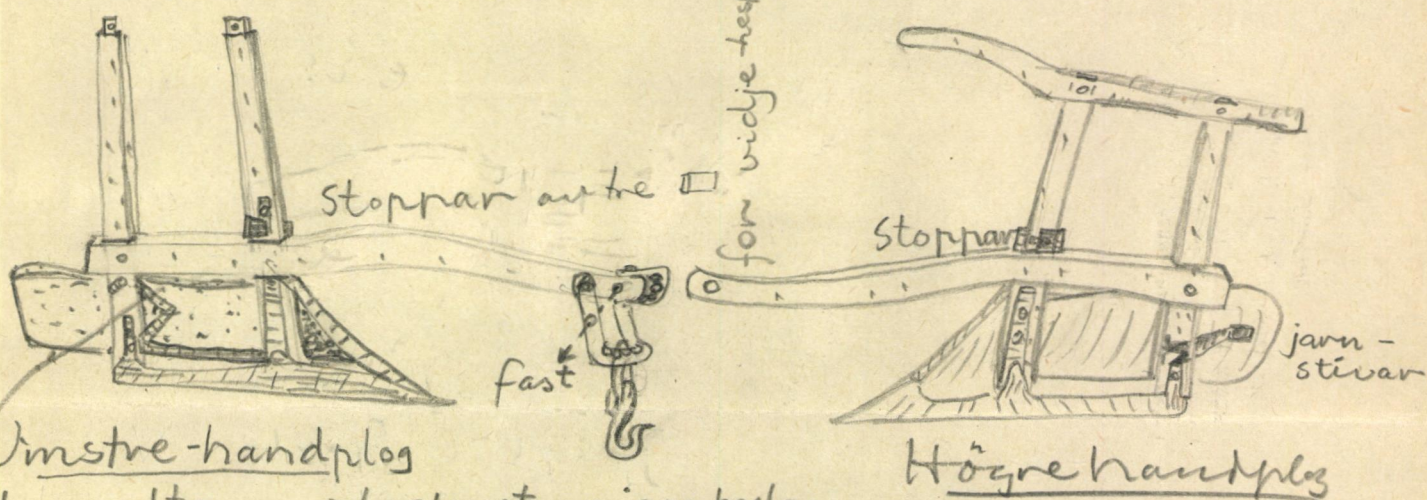

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Plogar på Indre - Heggheim.

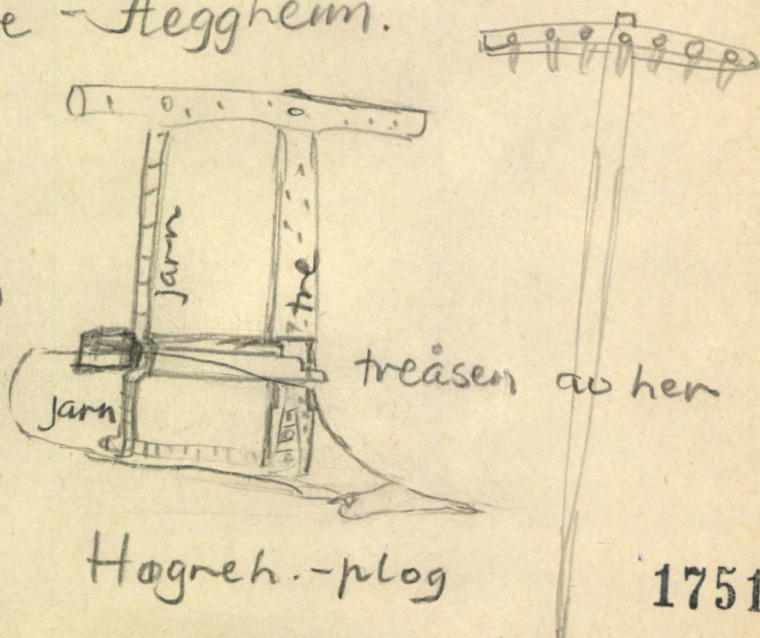
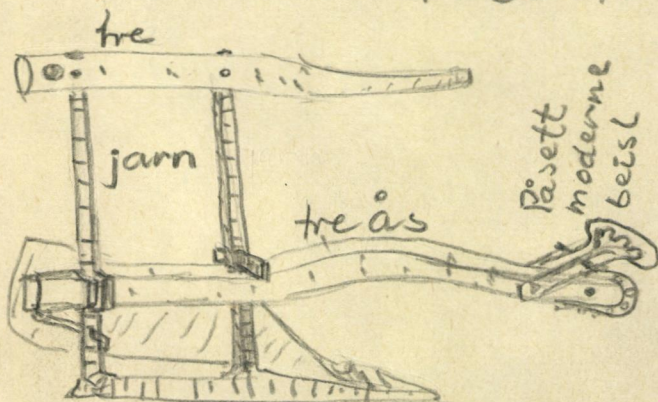

Vinstrehand-plog I. Högreh.-plog m. beksl Ytre - Heggheim

Uinstre-handplog
trevelte m. plogbryst av jarnbeslag
jarn-stivar. Ekstra beksl av
uyare dato(?) for plogbeite (for-breidd)

Midtre - Heggheim.

Vinstre hand-plog m.
jarn oppstyttler og velte
beisl på-sett. (av kjøpt plog)

Högreh.-plog

1751

Moderne milderive
m. jarn tind til feste an

Fynste vull-plogen på
no jordbruksstule i Førde ca. 1870
(Svensk ? blåmåla)

